

УДК 502.4:330.15(477.8)

М. Я. Височанська,
 д. е. н., старший дослідник,
 Інститут агроекології і природокористування НААН
 ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2116-9991>
 М. А. Горінштейн,
 аспірант,
 Інститут агроекології і природокористування НААН
 ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-2555-2124>

DOI: 10.32702/2306-6814.2026.8.173

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИЙ СТАН ПРИРОДООХОРОННИХ ТЕРИТОРІЙ ЗАХІДНОГО ПОЛІССЯ

М. Vysochanska,
 Doctor of Economic Sciences, Senior Researcher,
 Institute of Agroecology and Environmental Management of NAAS
 М. Horinshtein,
 Student of Doctor of Philosophy (051 — Economics)
 Institute of Agroecology and Environmental Management of the NAAS

ECOLOGICAL AND ECONOMIC STATE OF NATURAL PROTECTED AREAS OF WESTERN
POLISSIA

У статті досліджено еколого-економічний стан природоохоронних територій Західного Полісся в умовах сучасних екологічних і соціально-економічних викликів. Здійснено аналіз природно-ресурсного потенціалу регіону, особливостей функціонування природно-заповідного фонду, а також екологічних показників стану водних ресурсів. Визначено ключові тенденції змін у використанні водних ресурсів, динаміці скидів зворотних вод, потужностях очисних споруд та фінансуванні природоохоронної діяльності у Волинській і Рівненській областях.

Обґрунтовано взаємозв'язок між екологічними та економічними характеристиками функціонування природоохоронних територій і доведено, що зменшення антропогенного навантаження позитивно впливає на стан довкілля, однак недостатній рівень модернізації інфраструктури та нестабільність інвестицій стримують підвищення ефективності природоохоронної діяльності. Встановлено, що сучасний еколого-економічний стан регіону формується під впливом як природних факторів, так і наслідків господарської діяльності та воєнних подій.

Запропоновано напрями підвищення еколого-економічної ефективності природоохоронних територій Західного Полісся, зокрема шляхом удосконалення системи управління, залучення інвестицій у модернізацію очисних споруд, впровадження сучасних екологічних технологій та розвитку екологічного туризму. Реалізація запропонованих заходів сприятиме зміцненню екологічної безпеки регіону, раціональному використанню природних ресурсів і забезпеченню сталого розвитку природоохоронних територій.

Окрему увагу приділено необхідності адаптації природоохоронної політики до умов воєнного стану та післявоєнного відновлення, що передбачає оцінювання завданих екологічних збитків і визначення пріоритетів відновлення природних комплексів. Доведено доцільність впровадження інтегрованого підходу до управління природоохоронними територіями із врахуванням екосистемних послуг, що вони надають. Це дозволить підвищити рівень їх функціональної ефективності, забезпечити довгострокове збереження біорізноманіття та посилити соціально-економічну значущість регіону.

The article examines the ecological and economic state of protected areas of Western Polissya in the context of modern ecological and socio-economic challenges. The analysis of the natural resource potential of the region, the features of the functioning of the nature reserve fund, as well as environmental indicators of the state of water resources was carried out. Key trends in changes in the use of water resources, the dynamics of return water discharges, the capacities of treatment facilities and the financing of environmental protection activities in the Volyn and Rivne regions were identified.

The relationship between the ecological and economic characteristics of the functioning of protected areas was substantiated and it was proven that the reduction of anthropogenic load has a positive effect on the state of the environment, however, the insufficient level of infrastructure modernization and investment instability hinder the increase in the effectiveness of environmental protection activities. It was established that the current ecological and economic state of the region is formed under the influence of both natural factors and the consequences of economic activity and military events.

Directions for increasing the ecological and economic efficiency of protected areas of Western Polissya are proposed, in particular by improving the management system, attracting investments in the modernization of treatment facilities, introducing modern environmental technologies and developing ecological tourism. The implementation of the proposed measures will contribute to strengthening the ecological safety of the region, rational use of natural resources and ensuring sustainable development of protected areas.

Particular attention is paid to the need to adapt environmental policy to the conditions of martial law and post-war recovery, which involves assessing the environmental damage caused and determining priorities for the restoration of natural complexes. The feasibility of implementing an integrated approach to the management of protected areas, taking into account the ecosystem services they provide, is proven. This will increase the level of their functional efficiency, ensure long-term preservation of biodiversity and strengthen the socio-economic significance of the region.

Ключові слова: еколого-економічний механізм, природоохоронні території, капітальні інвестиції, екологічна політика, біорізноманіття, природно-заповідний фонд.

Key words: ecological and economic mechanism, nature conservation areas, capital investments, environmental policy, biodiversity, nature reserve fund.

ВСТУП

Основні засади (стратегії) державної екологічної політики України до 2030 року передбачають збільшення площі природно-заповідного фонду до 15 % від загальної території країни, що є важливим стратегічним завданням для досягнення екологічної збалансованості території України. Для реалізації цього завдання необхідно збільшити площу природно-заповідного фонду приблизно вдвічі. Водночас досягнення цієї мети в умовах масштабної агресії суттєво ускладнюється, зокрема через проблеми відновлення пошкоджених об'єктів природно-заповідного фонду [1].

У другій половині XX століття посилення антропогенного впливу на довкілля, зумовлене розвитком науково-технічного прогресу, призвело до істотного ускладнення взаємодії між природними система-

ми та суспільством. Інтенсивна господарська діяльність людини спричинила значні трансформації природних ландшафтів, порушення екологічної рівноваги на локальному й глобальному рівнях, а також зміни у видовому складі та чисельності рослинного і тваринного світу. Унаслідок цього процес антропогенного перетворення природного середовища набуває дедалі ширших масштабів і зростаючої інтенсивності, що безпосередньо впливає на стан природоохоронних територій.

Актуальність дослідження еколого-економічного стану природоохоронних територій Західного Полісся зумовлена необхідністю комплексної оцінки сучасного стану їх функціонування в умовах зростаючого антропогенного навантаження та загострення екологічних проблем. Західне Полісся вирізняється високим рівнем біорізноманіття, значною

часткою територій природно-заповідного фонду та важливою роллю у забезпеченні екологічної рівноваги на регіональному і національному рівнях. Водночас посилення господарського освоєння територій, кліматичні зміни та обмежене фінансове забезпечення природоохоронної діяльності негативно позначаються на їх еколого-економічному стані.

Особливої актуальності дослідження набуває в умовах воєнного стану, оскільки військові дії спричинили значні екологічні збитки, порушення природних комплексів і підвищення рівня техногенних ризиків. Це зумовлює необхідність оцінки еколого-економічного стану природоохоронних територій з метою визначення їх стійкості, рівня втрат і потенціалу до відновлення. Результати такого дослідження сприятимуть обґрунтуванню ефективних управлінських рішень, підвищенню результативності природоохоронної діяльності та забезпеченню збалансованого поєднання екологічних, економічних і соціальних інтересів у регіоні.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Теоретико-методичну основу дослідження еколого-економічного стану природоохоронних територій Західного Полісся становлять наукові напрацювання вітчизняних і зарубіжних учених у галузях біології, географії, ландшафтознавства, екології та природоохоронної справи. Ці дослідження сформували сучасні підходи до оцінювання стану природоохоронних територій, визначення рівня їх екологічної стійкості, ефективності функціонування та економічної значущості.

Особливу увагу приділено методам комплексної еколого-економічної оцінки, які дають змогу поєднати аналіз екологічних характеристик природних комплексів із оцінюванням економічних аспектів їх використання, збереження та відтворення. Це забезпечує можливість обґрунтування напрямів підвищення ефективності управління природоохоронними територіями Західного Полісся в умовах сучасних викликів: [2], Кудінова В. [3], Василюка О., Шутяка С., Драпалюка А., Парчука Г., Ширяєвої Д., Кравченко О. [4; 5; 6], Трофимчука О., Адаменка О., Триснюка В. [7], Дребот О., Височанської М., Мельника П., Бабікової К.О. [8; 9], Шершун М.Х., Микитин Т.М. [10]. та інших. Отже, застосування сучасних теоретико-методичних підходів дає змогу здійснити всебічну оцінку еколого-економічного стану природоохоронних територій Західного Полісся та визначити ключові чинники їх функціонування. Це створює наукове підґрунтя для підвищення ефективності управління, збереження біорізноманіття та забезпечення сталого розвитку регіону.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Західне Полісся є унікальним регіоном України, який характеризується високим рівнем біорізноманіття та значними запасами природних ресурсів. Збереження природоохоронних територій цього регіону має ключове значення для підтримки екологічної рівноваги та збалансованого розвитку [11]. Природні умови Полісся відзначаються низинним рельєфом з широкими заболоченими долинами, високим рівнем

підземних вод, позитивним балансом вологи, переважанням дерново-підзолистих і болотних ґрунтів, а також значним розповсюдженням соснових лісів з домішкою широколистяних порід. Процесам заболочування на Західному Поліссі сприяють приплив річкових вод з навколишніх височин, позитивний баланс вологи, рівнинності та обмежений дренаж поверхні, мілке залягання водопроникних порід і значний весняний розлив річок [11].

Українське Полісся відзначається значною неоднорідністю у геологічній будові, рельєфі, кліматичних умовах, а також у складі ґрунтів та рослинного покриву. Ця неоднорідність призводить до формування різноманітних природних комплексів, що мають загальні риси, але можуть виділятися в окремі ділянки з власними фізико-географічними особливостями [12].

Серед природоохоронних територій Західне Полісся варто відзначити такі:

- Шацький Національний природний парк;
- Національний природний парк "Прип'ять-Стохід";
- Нобельський національний природний парк;
- Рівненський природний заповідник.

Таблиця 1. Природні заповідні території Західного Полісся

Природні заповідники	Площа, га	Дата створення
Черемський	2975	19.12.2001
Рівненський	42288.7	03.04.1999

Джерело: [12].

Черемський природний заповідник розташований у північній частині Маневецького району Волинської області. Загальна площа 2975,7 га. Створено з метою збереження типових та унікальних природних комплексів Українського Полісся. Територія заповідника входить до складу водно-болотного угіддя міжнародного значення "Заплава р. Стоходу", яке, згідно з критеріями Рамсарської конвенції, має велику цінність і міжнародне значення, головним чином як місце оселення водоплавних птахів.

Економічна цінність Черемського природного заповідника полягає в його ролі як об'єкта, що сприяє збереженню природного середовища та розвитку екотуризму. Заповідник забезпечує охорону унікальних природних комплексів Українського Полісся, що має важливе значення для підтримки біорізноманіття та екологічної рівноваги. Крім того, заповідник може бути використаний для розвитку екологічного туризму, що приносить дохід місцевим територіальним громадам, у якому можуть бути створені робочі місця, сприяє збереженню флори, фауни, водних джерел території [13].

Рівненський природний заповідник — другий за розміром природний заповідник в Україні. Розташований на півночі Рівненської області, в межах Вараського і Сарненського районів. Заповідник був створений згідно з Указом Президента України від 3 квітня 1999 року № 356 на площі 47 046,8 га, проте згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 14 серпня 2003 року № 1271 заповіднику було передано у постійне користування земельну ділянку площею лише 42 288,7 га. Заповідник створено з метою збереження у

природному стані типових та унікальних природних комплексів українського Полісся [11; 14; 15].

Рівненський природний заповідник має значну економічну цінність в першу чергу як об'єкт природоохоронної та наукової діяльності. Він сприяє збереженню унікальних екосистем Полісся, що є важливим для підтримки біорізноманіття та екологічної стабільності регіону. Заповідник є основою для розвитку екотуризму та освітньої діяльності, що може приносити дохід місцевим громадам. Рекреаційні можливості цих територій мали здатність оздоровлювати не тільки місцеве населення, а й на міжнародному рівні.

Національні природні парки Західного Полісся охороняють унікальні лісово-болотні комплекси, озера, рідкісні види флори та фауни. Основні парки є важливими осередками екотуризму та збереження біорізноманіття (табл. 2).

Таблиця 2. Національні природні парки Західного Полісся

Природні парки	Площа, га	Дата створення
Шацький	48977	28.01.1983
Прип'ять-Стохід	39315.5	13.08.2007
Нобельський	25318.81	11.04.2019
Цуманська Пуща	33475.34	22.02.2010
Пуща Радзівіла	24265.31	1.01.2022

Джерело: [16].

Найбільший Шацький національний природний парк має унікальні природно-рекреаційні умови, а також наявні інфраструктурні засоби, що становлять екотуристський потенціал цієї території. Потенціал рекреаційної території Шацького національного природного парку визначається сукупністю її природно-ресурсних та соціально-еколого-економічних показників. Пріоритетність одного із досліджуваних показників, або їх системи, для розвитку національних природних парків необхідно замінити комплексним підходом на основі поєднання поглядів вчених різних географічних напрямків. На сьогодні існує низка наукових праць, де подається якісна оцінка екотуристського потенціалу Шацького національного природного парку. Істотним недоліком такої оцінки є нечіткість її кінцевого показника, а також слабка ймовірність порівняння з показниками іншої досліджуваної території [17].

Користуючись методикою, запропонованою Мацолою В.І., Міщенко О.В було проведено комплексну оцінку екотуристського потенціалу Шацького національного природного парку. Коефіцієнт рекреаційно-туристської цінності екотуристського потенціалу ШНПП відзначається високим показником, що становить 13 балів із 18 можливих. Подані показники оцінки екотуристського потенціалу можуть бути ще доповненими такими інфраструктурними показниками: забезпеченість обладнаними туристськими маршрутами, інформаційними центрами, закладами відпочинку з номерами люкс та напівлюкс, автостоянками, фаховими працівниками рекреаційно-туристського сервісу [9; 18; 19]. Варто зазначити, що при врахуванні згаданих показників коефіцієнт рекреаційно-туристської цінності

екотуристського потенціалу Шацького національного природного парку, на жаль, буде значно нижчим.

Таблиця 3. Водні джерела на території Західного Полісся

Назва річки	Довжина, км		Площа басейну, тис.км ²	
	загальна	в межах країни	загальна	в межах країни
Горинь	659	577	27.7	27.0
Стир	494	424	12.9	12.4
Західний Буг	772	401	73.5	10.1
Прип'ять	761	290	121.0	69.1

Джерело: [16; 11; 20].

Якість води — це важливий, у т.ч. економічний, показник якості життя, незамінний ресурс господарювання, який може бути придатним або непридатним за своїм складом і властивостями для водокористування і водоспоживання. З метою можливості використання поверхневих водних об'єктів на природоохоронних територіях районів Західного Полісся проводяться наукові і моніторингові дослідження в зонах рекреації, господарського-питного і промислового водопостачання, риборозведення, так як важливо знати, якої якості вода в певний проміжок часу. Екологічна оцінка якості річкових вод Західного Полісся виконується за середньорічними значеннями показників води відповідно вимог "Методики екологічної оцінки якості поверхневих вод за відповідними категоріями" [20].

Аналіз співвідношень екологічних індексів свідчить, що найбільший внесок у сумарне забруднення річкових вод належить еколого-санітарним показникам, а найменше — індексу сольового складу. Індекс специфічних показників займає проміжне положення. Рівень забруднення залежить в першу чергу від антропогенного навантаження [20].

Для аналізу екологічної ситуації в Волинській та Рівненській областях було проаналізовано статистичні дані щодо викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел за кількома параметрами: загальні обсяги викидів, викиди на одиницю площі та викиди на одну особу.

Динаміка забору води з природних водних об'єктів у Волинській та Рівненській областях у 2010—2023 рр. (рис. 1) свідчить про загальну тенденцію до скорочення

Забір води з природних водних об'єктів Волинської і Рівненської областей, млн м³

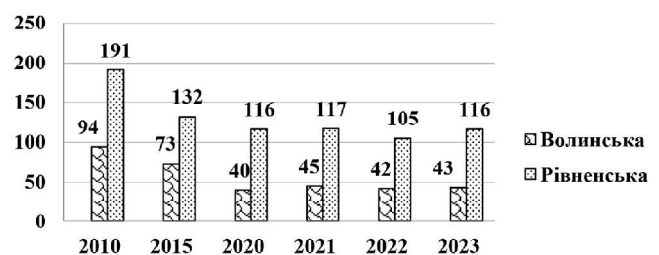

Рис. 1. Динаміка забору води з природних водних об'єктів Волинської і Рівненської областей, 2010—2023 рр.

Джерело: сформовано на основі Державної служби статистики України.

водокористування з подальшою стабілізацією в останні роки. У Волинській області обсяги забору води зменшилися більш ніж удвічі: з 94 млн м³ у 2010 р. до 40 млн м³ у 2020 р.. Це різке скорочення можна пов'язати зі зниженням промислового водоспоживання, впровадженням водозберігаючих технологій та загальним спадом економічної активності. У період 2021—2023 рр. спостерігається незначна стабілізація показників: 45 млн м³ у 2021 р., 42 млн м³ у 2022 р. та 43 млн м³ у 2023 р., що свідчить про відносно стабільний рівень водокористування після різкого падіння. Загалом для області характерна тенденція до оптимізації використання водних ресурсів.

У Рівненській області також простежується чітка тенденція до зменшення забору води: з 191 млн м³ у 2010 р. до 116 млн м³ у 2020 р.. Надалі показники залишаються відносно стабільними з незначними коливаннями (117 млн м³ у 2021 р., 105 млн м³ у 2022 р., 116 млн м³ у 2023 р.). Це свідчить про досягнення певного рівноважного рівня водоспоживання, що формується під впливом структурних змін у господарстві та підвищення ефективності використання водних ресурсів.

Отже, для обох областей характерною є довгострокова тенденція до скорочення обсягів забору води у 2010—2020 рр. із подальшою стабілізацією у 2021—2023 рр. Волинська область демонструє більш різке зниження, тоді як Рівненська — вищі абсолютні показники та більш поступову динаміку. Це може бути пов'язано з відмінностями у структурі економіки, рівні промислового розвитку та специфіці водокористування регіонів.

Скидання нормативно чистих без очистки зворотних вод у поверхневі водні об'єкти Волинської і Рівненської областей, млн м³

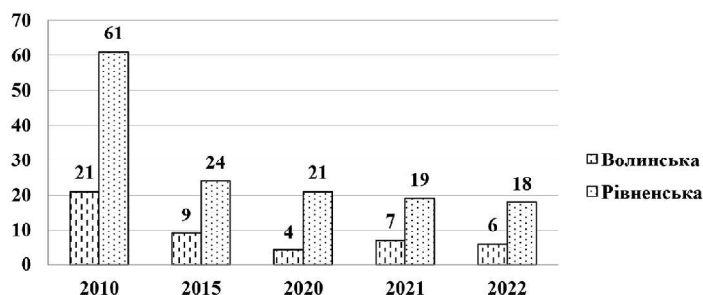

Рис. 2. Динаміка скидання чистих без очистки зворотних вод у поверхневі водні об'єкти Волинської і Рівненської областей, 2010—2022 рр.

Джерело: сформовано на основі Державної служби статистики України.

Динаміка скидання чистих без очистки зворотних вод у поверхневі водні об'єкти Волинської та Рівненської областей у 2010—2022 рр. (рис. 2) демонструє загальну тенденцію до суттєвого скорочення обсягів із подальшою відносною стабілізацією. У Волинській області показник зменшився з 21 млн м³ у 2010 р. до 4 млн м³ у 2020 р., що свідчить про значне зниження навантаження на водні об'єкти, після чого спостерігається незначне коливання: зростання до 7

млн м³ у 2021 р. та зменшення до 6 млн м³ у 2022 р. Подібна тенденція характерна і для Рівненської області, де обсяги скидів скоротилися з 61 млн м³ у 2010 р. до 21 млн м³ у 2020 р., а в наступні роки відзначається поступове зниження до 18 млн м³ у 2022 р. Загалом така динаміка свідчить про покращення водогосподарської діяльності, підвищення ефективності використання водних ресурсів та часткове зменшення антропогенного впливу на поверхневі води, хоча наявні коливання вказують на нестабільність цих процесів.

Потужність очисних споруд у Волинській і Рівненській областях, млн м³

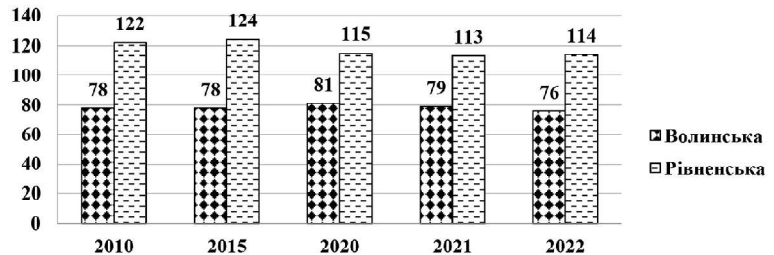

Рис. 3. Динаміка потужності очисних споруд у Волинській і Рівненській областях, 2010—2022 рр.

Джерело: сформовано на основі Державної служби статистики України.

Динаміка потужності очисних споруд у Волинській та Рівненській областях у 2010—2022 рр. (рис. 3) характеризується відносною стабільністю з незначними коливаннями. У Волинській області показники залишалися майже незмінними у 2010—2015 рр. (78 млн м³), з подальшим незначним зростанням до 81 млн м³ у 2020 р., після чого спостерігається поступове зниження до 76 млн м³ у 2022 р., що може свідчити про часткове зношення інфраструктури або оптимізацію використання потужностей. У Рівненській області потужності очисних споруд є вищими та також демонструють відносну стабільність: незначне зростання з 122 до 124 млн м³ у 2010—2015 рр., а надалі поступове зниження до 113 млн м³ у 2021 р. з незначним відновленням до 114 млн м³ у 2022 р. Загалом у обох регіонах відсутня суттєва модернізація очисної інфраструктури, що вказує на потребу в її оновленні та інвестиціях для підвищення ефективності очищення стічних вод.

Аналіз екологічних показників водних ресурсів у регіоні Західного Полісся показав, що зменшення забору води з природних об'єктів та скорочення скидання неочищених стічних вод позитивно впливають на екологічну ситуацію в Західному Поліссі.

Потужності очисних споруд залишаються на стабільному рівні, однак для подальшого покращення водоочисних процесів потрібні інвестиції в модернізацію та розширення.

Необхідність посилення контролю за якістю стічних вод та впровадження новітніх технологій очищення повинно сприяти збереженню природних водних ресурсів для подальшого сталого розвитку регіону.

Стабільне зростання витрат свідчить про посилення уваги до екологічних програм і проєктів, які спрямовані на довготривале покращення стану навколишнього середовища. Рівненська область показує більш значне фінансування в 2023 році як в інвестиціях, так і у витра-

Капітальні інвестиції на охорону навколишнього природного середовища. млн грн

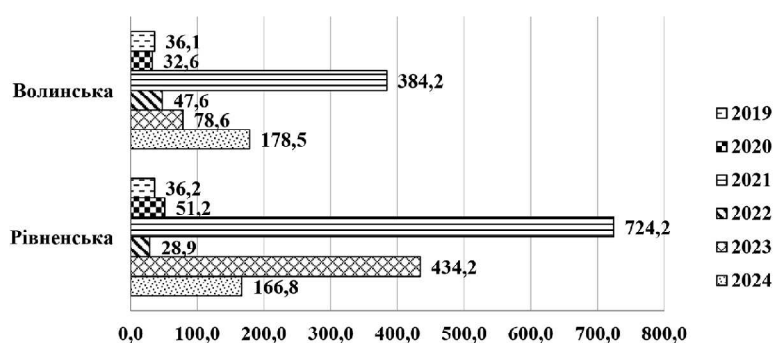

Рис. 4. Динаміка капітальних інвестицій на охорону навколишнього природного середовища на прикладі Західного Полісся, 2019—2024 рр., млн грн

Джерело: сформовано на основі Державної служби статистики України.

тах, що може свідчити про більший масштаб проєктів щодо природоохоронних територій у цій області порівняно з Волинською.

За період 2019—2024 рр. у Західному Поліссі (Волинська та Рівненська області) (рис. 4) динаміка капітальних інвестицій на охорону навколишнього природного середовища була нестабільною та хвилюватою. У Волинській області спостерігалось зниження у 2020 р. (з 36,1 до 32,6 млн грн), після чого відбувся різкий стрибок у 2021 р. (до 384,2 млн грн), який змінився спадом у 2022 р. (47,6 млн грн) та подальшим поступовим відновленням у 2023—2024 рр. (78,6 та 178,5 млн грн відповідно). У Рівненській області динаміка була ще більш контрастною: після зростання у 2020 р. (51,2 млн грн) зафіксовано пікове значення у 2021 р. (724,2 млн грн), далі різке падіння у 2022 р. (28,9 млн грн) та новий значний підйом у 2023 р. (434,2 млн грн) із подальшим зниженням у 2024 р. (166,8 млн грн). Загалом для обох регіонів характерні різкі коливання обсягів інвестицій із піковими значеннями у 2021 році, що може свідчити про реалізацію масштабних разових проєктів, а також вплив кризових чинників у наступні роки, з поступовою стабілізацією у 2024 році.

Динаміка витрат на охорону навколишнього природного середовища в регіоні Західного Полісся (на прикладі Волинської та Рівненської областей) у 2019—2024 рр. (рис. 5) демонструє загальну тенденцію до зростання з певними коливаннями: у Волинській області спостерігається стабільне й безперервне підвищення фінансування — від 322,3 у 2019 р. до 753,8 у 2024 р., що свідчить про поступове посилення уваги до екологічних заходів і, ймовірно, реалізацію довгострокових програм; натомість у Рівненській області динаміка є більш нестабільною — після незначного зростання у 2020 р. і суттєвого підйому у 2021 р. (724,2) відбувається спад у 2022 р. (655,3), а далі різкий стрибок у 2023 р. (1221,6) з подальшим незначним зниженням у 2024 р. (1131,2), що може вказувати на вплив разових великих інвестицій або зміну бюджетних пріоритетів; загалом обидві області демонструють збільшення обсягів фінансування екологічної сфери, проте Волинська область характеризується більш рівномірним і прогнозованим зростанням, тоді як Рівненська — більш волатильною траєкторією розвитку.

Витрати на охорону навколишнього природного середовища, млн грн

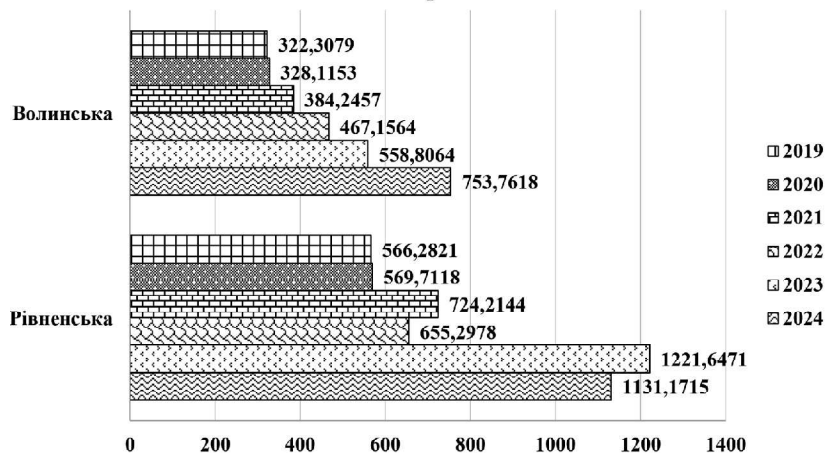

Рис. 5. Динаміка витрат на охорону навколишнього природного середовища на прикладі Західного Полісся

Джерело: сформовано на основі Державної служби статистики України.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження еколого-економічного стану природоохоронних територій Західного Полісся засвідчило їх важливу роль у збереженні біорізноманіття, підтриманні екологічної рівноваги та формуванні передумов сталого розвитку регіону. Встановлено, що природоохоронні території регіону мають значний природно-ресурсний і рекреаційний потенціал, однак їх ефективне функціонування ускладнюється впливом антропогенних чинників, недостатнім рівнем фінансування та наслідками воєнних дій.

Аналіз екологічних показників свідчить про загальну тенденцію до зменшення антропогенного навантаження на водні ресурси, зокрема скорочення забору води та обсягів скидання зворотних вод, що позитивно впливає на стан довкілля. Водночас збереження стабільності потужностей очисних споруд без суттєвої модернізації, а також нерівномірність інвестицій у природоохоронну сферу вказують на наявність системних проблем у сфері екологічного управління та необхідність підвищення ефективності використання фінансових ресурсів.

Узагальнюючи результати дослідження, слід зазначити, що підвищення еколого-економічної ефективності природоохоронних територій Західного Полісся потребує комплексного підходу, який передбачає модернізацію інфраструктури, стабілізацію фінансування, впровадження сучасних природоохоронних технологій та посилення управлінських механізмів. Реалізація цих заходів сприятиме зміцненню екологічної безпеки регіону, ефективному використанню природних ресурсів і забезпеченню довгострокового сталого розвитку.

Перспективи подальшого розвитку природоохоронних територій Західного Полісся пов'язані з упровадженням інноваційних підходів до управління, зокрема цифрового моніторингу екосистем, розширенням мережі природно-заповідного фонду та активізацією міжнародного співробітництва у сфері охорони довкілля. Важливим напрямом є також залучення стабільного фінансування, розвиток екологічно орієнтованого туризму та підвищення екологічної свідомості населення. Реалізація цих заходів сприятиме підвищенню еколого-економічної ефективності природоохоронних територій, їх адаптації до сучасних викликів і забезпеченню сталого розвитку регіону в довгостроковій перспективі.

Література:

1. Шершун М.Х. Природно-заповідний фонд: стан та еколого-економічні перспективи розвитку. Збалансоване природокористування. 2023. №4. С. 14—19. DOI: <https://doi.org/10.33730/2310-4678.4.2023.292738>.
2. Гродзинський М.Д., Стеценко М.П. Заповідна справа в Україні. К.: Географіка, 2003. 306 с.
3. Кудінов В. А. Заповідна справа: Навчальний посібник. Одеса: Наука і техніка, 2012.
4. Василюк О., Драпалюк А., Парчук Г., Ширяєва Д. Виявлення територій, придатних для оголошення об'єктами природно-заповідного фонду. Львів-Київ: МБО "Екологія-Право-Людина", 2015. 80 с.
5. Василюк О. Функціональна класифікації територій природно заповідного фонду України: історія формування та міжнародний аспект. Вісник Національ-

ного науково-природничого музею GEO&BIO. 2019. Т. 18. 3—20. DOI: <https://doi.org/10.15407/gb1803>.

6. Василюк О., Шутяк С. Природно-заповідний фонд: зелена скарбниця громади. Львів: Манус-крипт, 2019. 48 с. URL: <https://greenworld.in.ua/files/docs/1582219520.pdf> (дата звернення: 20.03.2026).

7. Трофимчук О., Адаменко О., Триснюк В. Геоінформаційні технології захисту довкілля природно-заповідного фонду. Івано-Франківськ — Київ: Супрун В. П., 2021. 343 с.

8. Дребот О. І., Мельник П. П., Добряк Д. С., Височанська М. Я., Сахарнацька Л. І. Моделювання еколого-економічного управління природокористуванням в агроєкосистемах: підручник. Київ: Аграрна наука, 2022. 204 с. DOI: <https://doi.org/10.31073/978-966-540-610-5>.

9. Дребот О.І., Бабікова К.О. Удосконалення еколого-економічного механізму управління рекреаційного туризму в контексті Євроінтеграції. Агроєкологічний журнал. 2021. № 3. С. 17—25. DOI: <https://doi.org/10.33730/2077-4893.3.2021.240317>.

10. Шершун М.Х., Тимейчук О.Ю., Микитин Т.М. Економіко-математична модель фінансування природоохоронних заходів у Національних природних парках. Вісник НУБГП. Серія "Економічні науки". 2023. Вип. 1 (101). С. 239—246. DOI: <https://doi.org/10.31713/ve1202321>.

11. Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2021 році. URL: <https://mepr.gov.ua/diyalnist/napryamky/ekologichnyj-monitoryng/natsionalni-dopovid-pro-stan-navkolyshnogo-prirodnogo-seredovyshha-v-ukrayini/> (дата звернення: 20.03.2026).

12. Заставний Ф.Д. Фізична географія України. Лісова зона України (Українське Полісся). URL: https://geoknigi.com/book_view.php?id=808#google_vignette (дата звернення: 10.03.2026).

13. Черемський природний заповідник. URL: <https://wownature.in.ua/parky-i-zapovidnyky/cheremskyyprirodnyy-zapovidnyk/> (дата звернення: 10.03.2026).

14. Природно-заповідний фонд як основа збереження природи громади. Українська природоохоронна група. URL: <http://bit.ly/4dmmxUa> (дата звернення: 5.03.2026).

15. Рівненський природний заповідник. URL: <https://wownature.in.ua/parky-i-zapovidnyky/rivnenskyyprirodnyy-zapovidnyk/> (дата звернення: 5.03.2026).

16. Державна служба статистики України. Офіційний портал. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 5.03.2026).

17. Шацький національний природний парк. URL: <https://wownature.in.ua/parky-i-zapovidnyky/shatskyynatsionalnyyprirodnyy-park-2/> (дата звернення: 5.03.2026).

18. Гаман П.І. Інструменти екологічної політики та їх вплив на рекреаційне природокористування. Економіка та держава. 2009. № 1. С. 70—72.

19. Міщенко О.В. Комплексна оцінка екотуристського потенціалу Шацького національного природного парку. Наукові записки Вінницького педуніверситету. 2010. Вип. 21. С. 177—183. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/11073/1/mischenko.pdf> (дата звернення: 5.03.2026).

20. Нетробчук І.М. Екологічна оцінка сучасного стану якості води річок Західного Полісся. Природа Західного Полісся та прилеглих територій. 2007. № 4. С. 81—87.

References:

1. Shershun, M.Kh. (2023), "Nature and protection fund: status and ecological and economic prospects of development", *Balanced nature using*, vol. 4, pp. 14-19, DOI: <https://doi.org/10.33730/2310-4678.4.2023.-292738>.
2. Hrodzynskiy, M.D. and Stetsenko, M.P. (2003), *Zapovidna sprava v Ukraini: Navchalnyi posibnyk* [Nature Conservation in Ukraine], Heohrafika, Kyiv, Ukraine.
3. Kudinov, V. A. (2012), *Zapovidna sprava: Navchalnyi posibnyk* [Nature conservation: Textbook], Nauka i tekhnika, Odesa, Ukraine.
4. Vasyliuk, O. Drapaliuk, A. Parchuk, H. and Shyriaeva, D. (2015), *Vyivlennia terytorii, prydatnykh dlia oholoshennia ob'ektamy pryrodno-zapovidnoho fondu* [Identification of areas suitable for designation as nature reserve sites], MBO "Ekolohiia-Pravo-Liudyna", Lviv-Kyiv, Ukraine.
5. Vasyliuk, O. (2019), "Functional classification of territories of the Nature Reserve Fund of Ukraine: history of formation and international aspect", *Proceedings of the National Museum of Natural History GEO&BIO*, vol. 18, pp. 3-20, DOI: <https://doi.org/10.15407/gb1803>.
6. Vasyliuk, O. and Shutiak, S. (2019), *Pryrodno-zapovidnyi fond: zelena skarbnytsia hromady* [Nature Reserve Fund: The Community's Green Treasure Trove], Manus-krypt, Lviv, Ukraine.
7. Trofymchuk, O. Adamenko, O. and Trysniuk, V. (2021), *Heoinformatsiini tekhnolohii zakhystu dovkillia pryrodno-zapovidnoho fondu* [Geoinformation Technologies for the Protection of the Natural Reserve Fund], Suprun V. P., Ivano-Frankivsk — Kyiv, Ukraine.
8. Drebot, O. I. Melnyk, P. P. Dobriak, D. S. Vysochanska, M. Ya. and Sakharnatska, L. I. (2022), *Modeliuvannia ekoloho-ekonomichnoho upravlinnia pryrodokorystuvanniam v ahroekosystemakh* [Modeling of Ecological and Economic Management in Agroecosystems], Ahrarna nauka, Kyiv, Ukraine.
9. Drebot, O.I. and Babikova, K.O. (2021), "Improvement of ecological and economic mechanism of recreational tourism management in the context of European integration", *Agroecological journal*, vol. 3, pp. 17—25, DOI: <https://doi.org/10.33730/2077-4893.3.2021.240317>.
10. Shershun, M.Kh. Tymeichuk, O.Iu. and Mykityn T.M. (2023), "Economic and mathematical model of financing nature protection measures in national nature parks", *Bulletin National University of Water and Environmental Engineering. Economic sciences*, vol. 1 (101), pp. 239—246, DOI: <https://doi.org/10.31713/ve1202321>.
11. Ministry of Environmental Protection and Natural Resources of Ukraine (2021), "National reports on the state of the environment in Ukraine in 2021", available at: <https://mepr.gov.ua/diyalnist/napryamky/ekologichnyj-monitoryng/natsionalni-dopovidy-pro-stan-navkolyshnogo-pryrodnogo-seredovyshha-v-ukrayini/> (Accessed 20 March 2026).
12. Zastavnyi, F.D. (2000), "Physical Geography of Ukraine. The Forest Zone of Ukraine (Ukrainian Polissya)", available at: https://geoknigi.com/book_view.php?id=808#google_vignette (Accessed 10 March 2026).
13. Nature Reserve Fund of Ukraine (2025), "Cheremsky Nature Reserve", available at: <https://wownature.in.ua/parky-i-zapovidnyky/cheremskyy-pryrodnyy-zapovidnyk/> (Accessed 10 March 2026).
14. UNCG (2021), "Nature Reserve Fund as the Basis of Community Nature Conservation", available at: <http://bit.ly/4dmmxUa> (Accessed 5 March 2026).
15. Nature Reserve Fund of Ukraine (2025), "Rivne Nature Reserve", available at: <https://wownature.in.ua/parky-i-zapovidnyky/rivnenskyy-pryrodnyy-zapovidnyk/> (Accessed 5 March 2026).
16. State Statistics Service of Ukraine (2025), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 5 March 2026).
17. Nature Reserve Fund of Ukraine (2025), "Shatsk National Nature Park", available at: <https://wownature.in.ua/parky-i-zapovidnyky/shatskyy-natsionalnyy-pryrodnyy-park-2/> (Accessed 5 March 2026).
18. Haman, P.I. (2009), "Environmental policy instruments and their impact on recreational use of natural resources", *Ekonomika ta derzhava*, vol. 1, pp. 70—72.
19. Mishchenko, O.V. (2010), "Comprehensive Assessment of potential ecotourism Shatsk National Park", *Naukovi zapysky Vinnytskoho peduniversytetu*, vol. 21, pp. 177—183, available at: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/11073/1/mischenko.pdf> (Accessed 5 March 2026).
20. Netrobchuk, I.M. (2007), "Ecological assessment of the current state of rivers water quality of the Western Polysya", *Pryroda Zakhidnoho Polissia ta prylyhlykh terytorii*, vol. 4, pp. 81—87.

Отримано редакцією журналу / Received: 02.04.26

Процеженовано / Revised: 13.04.26

Схвалено до друку / Accepted: 21.04.26

<https://nayka.com.ua>

Електронне фахове видання

Ефективна
ЕКОНОМІКА

Виходить 12 разів на рік

**Журнал включено до переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б»)
Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292**

e-mail: economy_2008@ukr.net

 viber: +38 050 3820663